

Bogen må hilses velkommen af alle, der interesserer sig for studiet af ældre dansk historie, fordi den i overskuelig form giver den første sammenhængende skildring af centraladministrationens opbygning fra de ældste tider indtil enevældens ophør. Fremstillingen er desuden arkivorienteret, således at den indeholder beskrivelser af de vigtigste af de administrative myndigheders efterladte arkivalier og fortegnelser over Rigsarkivets registraturer og hjælpemidler og over relevant litteratur. Fremstillingen er ikke letlæselig, hvad ingen kan forvente, når så omfattende et emne skal behandles på mindre end 200 sider, men den er uvurderlig som håndbog, og den er et skridt frem mod det flerbindsværk indeholdende dybtgående studier af det danske riges administrative apparat, som den danske forskerverden stadig savner.

Birgit Bjerre Jensen

E. Bjøl: Fra urtid til nutid. Politikens verdenshistorie, red. af samme, bind I. Kbh., Politikens Forlag, 1982. 336 s. Ill. Normal subscriptionspris 268 kr.

Ingen kan fortænke forlaget i at mene, at Grimbergs verdenshistorie – dens elementære fortælleglæde ufortalt – nu er udtjent og markedet måske mættet. Udover dette begrundes forlagsforordet behovet for en ny verdenshistorie med historieforskningens eksplosive vækst, ny viden og nye synsvinkler. Det sidste må være afgørende, fordi situationen må kræve »global historie« og inddragelse eller omvurdering af allerede kendte områder. Det er givetvis rigtigt, at ingen længere behersker hele det historiske forløb eller alle dets sider; i forhold til Grimberg er der dog vel tillige »professionaliseringen« til forskel. Så ambitiøs Erling Bjøls introduktion kan tage sig ud, er dette heller ikke hans mål, som er et forsøg på at lægge rammerne omkring en ny fortolkning af verdenshistorien.

Om værket kan opnå den saglige og globale integration, redaktionen og forlaget stiler mod, får foreløbig stå hen; »globalt« her forstået både geografisk og socialt. Enkeltforfatterens kompetence kan ingen drage i tvivl, men en simpel gennemgang af dispositionsplanen kan alligevel give anledning til lidt tøven. Etiketten global er som nævnt dobbelttydig, og geografisk består integrationen ikke blot i inddragelse af hidtil forsømte dele af kloden og socialt af helheden af alle sider af det menneskelige samfund. Hvorledes adskille »Østens storrigger«, »Kulturens korsvej« og »Europas fødsel«, de mellem- og østasiatiske, islamiske og europæiske kulturer? for igen at knytte tråden med »Europas ekspansion« og »Samfundene hinsides havene«, jævnsides med velkendte temaer som religionskrige, enevælde, oplysningstid osv.?

Såvidt det er anmelderen bekendt, har ingen kollektiv (heller ikke udenlandsk) verdenshistorie hidtil foretaget noget tilsvarende forsøg på at definere og afgrænse »historiens« operationsfelt og samtidig at anviser en strukturering, endsiges at drage de »lange linier« gennem det historiske forløb fra »urtid til nutid«. Det er et vovestykke, men vel en messe værd. Lidt vildrede om dette førstebinds intentioner opstår dog, når redaktionen – med professor Bjøl selv som førstemand – bebuder et afsluttende bind om »Historiens magt og mening«. Det første tema anslås allerede i førstebindet i forf.s forsøg på at illustrere – ofte med meget brede penselstrøg – at nutidige fænomener har rødder i fortiden, ofte meget dybe og

ubevidste, og at de indeholder faresignaler, når man ikke er sig sin historiske arv og dens betydning bevidst.

Ingen kan heller forlange, at den forf., som vover pelsen på et sådant foretagende, ikke skulle gøre sig skyldig i fejl eller misforståelser; det afgørende må være bogens intentioner. Udover en række gængse håndbogsværker – først og fremmest Cambridge-serierne – og et åbenbart noget tilfældigt udvalg af speciallitteratur har Bjøl inddraget enkelte af nutidens synteseforsøg, Carlo Cipollas strukturering af verdensbefolkningens økonomiske, demografiske og økologiske historie, E. L. Jones' fortolkning af det europæiske mirakel i euroasiatisk sammenhæng, Im. Wallersteins programmatisk centrum-periferi-funktioner i det moderne verdenssystem (det sidste har blot ikke sat sig dybe spor) og fremfor alt Fernand Braudels strukturalistiske »Civilisation et capitalisme«.

Braudels grundsynspunkter – og specielt hans strukturelle mønstre og deres grænser – lægges til grund for bogen, men kombineret med overvejelser over betydningen af »drivkræfterne i historien« (et lån fra Halvdan Koht), af meget forskellig art og beskaffenhed, men aldrig indbyrdes uafhængige. Forf. har derfor også valgt en tematisk behandling af en række væsentlige emner – materielle som immaterielle – som han i det desværre alt for korte slutkapitel, »Kræfter og bedrifter« (s. 326-30) forsøger at sammenfatte. Formentlig er det efter dispositionsplanen da meningen, at Bjøl i det afsluttende bind vil samle trådene?

Hovedsynspunktet, som formuleres udtrykkeligt både i indledningen og det korte slutkapitel, er, at den traditionelle diskussion af det historiske forløbs nødvendighed og frihed er ørkesløs og vildledende, fordi »historien opleves forfra og skrives bagfra«. Historien består (med et Kierkegaard-citat) af en »syntese af mulighed og nødvendighed«. Valgfriheden begrænses efter Braudels recept af strukturer, men – fremhæver forf. – begivenheder kan blive skelsættende eller endda katastrofale. Med undtagelse af enkeltbeslutninger eller enkeltbegivenheder, som af indlysende grunde sætter skel (eller i form af uoverlagt eller overlagt kernevåbenkrig endda kan gøre ende på historien; s. 244), er denne situation ikke klart afgrænset overfor andre, hvor forandringer »i historiens dyb foregår så langsomt, at de er lige så usynlige som isbræens rolige drift, hvis uimodståelige vælde først ses, når den kælver ved kysten« (s. 30). I »normaltilfælde« bliver det vel endda historikeren forbeholdt *post festum* at tolke eller vurdere rækkevidden af kontinuitet eller brud.

En alt for mekanisk betoning af enkeltbegivenheders mulighed for i sig selv at sætte skel er sikkert ikke formålstjenlig. Men Bjøl opnår på denne måde at ophæve grænserne mellem strukturel historie og begivenhedshistorie. *Han* finder ikke sondringen hensigtsmæssig; andre ville derimod måske indvende, at det på én gang er at forflygtige det udgangspunkt, forf. selv har valgt: strukturerne, og omvendt at dramatisere begivenheden og forandringen ved at tildele dem skæbnsvanger eller eksplosiv effekt, specielt naturligvis, når de forvaltes af mennesker (eller naturen?).

Gennemlæsningen af Bjøls mange, sideordnede kapitler efterlader et noget uafklaret eller kalejdoskopisk indtryk. De er naturligvis velskrevne, men også holdt i en meget absolut stil, ofte ledsaget af storladne, omend næppe altid holdbare gestus, af tilbøjelighed til paradokser og stundom af noget overrumpende parallelliseringer. Langt mere afgørende er det, at hverken i de enkelte kapitler eller slutningen foretages noget forsøg på sammenfattende periodisering, strukturering eller koordinering af de mange enkelte forløb, trods »kumulative«

tilløb. Det er blevet en bog for fuldbefarne, men selv de bør vel afvente afslutningsbindet?

En af vanskelighederne ligger formentlig i, at »hovedvægten i dette værk (lægges) på de to sidste århundreders historie, fordi de rummer de mest direkte forudsætninger for at forstå vor egen tid og derfor må føles mest vedkommende« (s. 31 f.). Ræsonnementet er i sig selv højest betænkeligt, men forf. følger på dette punkt kun øjeblikkelige strømninger. Hans fremstilling kan næppe siges helt fri for at være imponeret af de sidste århundreders iøjnefaldende resultater, men han fremhæver her tillige som noget fundamentalt denne periodes forcerede tempo, menneskets suveræne beherskelse af sine omgivelser, parret med strukturelle grænser og valgmuligheder. Det er givetvis rigtigt, at vi befinder os i en strukturel opbrudssituation, hvis grænser og løsninger ingen kan forudse. Forf.s betoning af sammenhængen mellem struktur og begivenhed må da vel også opfattes som bogens budskab: Advarslen mod at vælge katastrofen.

E. Ladewig Petersen

OLDTID, MIDDELALDER OG NYERE TID

ØYSTEIN JOHANSEN: Metallfunnene i Østnorsk Bronsealder. Oslo, Universitetets Oldsakssamlings Skrifter, Ny Rekke nr. 4. 1981. 202 sider, 33 plancher.

Fra den indre Oslofjords afvandingsområde kendes 228 broncer, flest fra yngre bronzealders midte. Bogens formål er at undersøge, om 1. Østlandet er en del af den sydiskandinaviske bronzealderkultur? 2. hvorfor området er så meget metalfattigere end Sydiskandinavien? Et væsentligt problem i norsk bronzealderforskning er det, at man kun i visse dele af landet kan tale om en bronzealderkultur, i størstedelen af Norge bruges begrebet bronzealder kun i kronologisk forstand. Forfatteren påviser en markant parallellitet i de repræsenterede typer, i udvalget, i forandringerne både numerisk og kronologisk, i forskydningen af tyngdepunktet østpå i yngre bronzealder og i den lokale produktion baseret på omstøbning af indførte færdigvarer. Også fundforholdene svarer til Sydiskandinavien (desværre er mere end 50% af fundene uden kontekster). Gravfundene stammer efter mellem- og norddiskandinaviske skik fra røser, i Sydiskandinavien fra jordhøje. I depotfundene findes en markant gruppe fra bronzealderens slutning, som ikke modsvares i Sydiskandinavien. – Forskellen mellem Sydiskandinavien og Østnorge er mere i kvantitet end i væsen. Østnorge har en relativt langt fattigere metalkultur, 2,4 bronze pr. km² (exakt) mod 461 (løst vurderet) i Sydiskandinavien. Af landbrugsjord går der 48,2 broncer pr. tusind km² i Norge mod 658 i Sydiskandinavien. De østnorske broncer menes at være geografisk og numerisk repræsentative og sammenligningen med Sydiskandinavien derfor pålidelig.

Den norske metalfattigdom forklares ved, at mulighederne for at skaffe et produktionsoverskud var så langt ringere i Norge end i Sydiskandinavien. – Fundfordelingen klumper sig iøjnefaldende i 12 områder, hvor der formodes at have været et produktionsoverskud, som muliggjorde erhvervelsen af broncer i bytte for skind og huder, som led i statushævdelsen hos de lokale høvdinge. Det